

ІДІОМАТИЧНІ ВИРАЗИ СУЧАСНОЇ ПЕРСЬКОЇ МОВИ НА МАТЕРІАЛІ ТВОРІВ СІМІН ДАНЕШВАР

Стаття присвячена ідіоматичним виразами сучасної перської мови. На матеріалі творчого доробку Сімін Данешвар було досліджено і розроблено класифікацію стійких ідіом, виділивши їх у дві категорії, та нестійких, авторських, фразеологічних єдностей.

Ключові слова: перська мова, ідіоматичні вирази, фразеологізми, стійкі та авторські ідіоми.

У фразеологічній системі перської мови чільне місце посідають ідіоми. Ідіоми – стійкі неподільні звороти мови, що передають єдине поняття, зміст яких не визначається зі складових компонентів [Ганич 1985, 89]. Ідіоми поділять на дві групи: фразеологічні зрощення та фразеологічні єдності. До першої групи відносяться невмотивовані, приховані фразеологізми, значення яких неможливо вичленити з семантичного складу компонентів. Це так звані дієслівні двохкомпонентні та багатоконпонентні ідіоми. Фразеологічні зрощення у свою чергу бувають образними чи безобразними [Алефрієнко 2000, 260]. У безобразних словосполученнях їх змістова значення є невмотивованим, тоді як у фразеологічних єдностях один з структурних аспектів наділений змістом, що несе в собі ключ до фразеологічної одиниці, а інший – має суто лексичні та семантичні особливості. Важливо зазначити, що саме метафоричне переосмислення існуючих ідіом є основною формою семантичного перетворення у мові фарсі.

Для вивчення ідіоматичного складу перської мови впродовж багатьох років залучали граматичний підхід. Авторами даної класифікації були Ю.А. Рубінич, Л.С. Пейсіков та А.Ф. Барішніков. Вони розглядали ідіоматичні вирази за наступними критеріями: 1) фразеологічні зрощення невмотивованого чи вмотивованого значення; 2) іменникові ідіоми, що поєднуються із афетом або сполучниками; 3) неповні ідіоми та іменникові напівідіоми, що складаються з прикметників, прислівників та інших іменних частин мови; 4) компаративні ідіоми, що утворюються за допомогою прийменника та інфінітива, або ж прийменника та іменника (найчастіше у такій конструкції використовується прийменник *مثل* (mesl-e) – подібно, як).

Незважаючи на існуючу класифікацію ідіоматичних виразів, вважаємо доречним, розглянути ідіоматичний склад сучасної перської мови у іншому аспекті, групуючи їх навколо певних слів. Загалом слід зазначити, що за

проведеними підрахунками, виконаними на основі творчого доробку Сімін Данешвар, ідіоми складають приблизно 11% від загального тексту. Таким чином, це дає підставу стверджувати про необхідність систематичного вивчення цього лексичного пласту. Зокрема на основі опрацьованих оповідань, можна стверджувати про наступні мовний феномен перської мови: існують сталі ідіоматичні вирази, які охоплюють приблизно 7–9 % та несталі вирази, або так звані авторські. На авторські ідіоми припадає до 2–3%.

Класифікуючи ідіоми за принципом ключового слова, можна створити ідіоматичну базу, що полегшить вивчення перської мови, в тому числі дозволить створити специфічні фразеологічні словники, де слова групуватимуться за певними кодами.

Найбільш поширеними сталими ідіомами перської мови є ідіоматичні вирази з кодом «голова» - سر (sar). У коротких оповіданнях Сімін Данешвар, такі ідіоми займають 26 % від загального фразеологічного ядра. Такими ідіомами перенасичене сучасне мовлення пересічних іранців. Найбільшого вжитку зазнали наступні ідіоми:

1) زدن (کسی) سر به (sar be kasi zadan) – навідуватись до когось, заходити у гості;

2) جام نام بر سنگ زدن (jām-e nām bar sang zadan) – втратити гідність;

3) آقا بالا سر (āghā bālā sar) – бути одруженою, мати чоловіка;

4) دست از سر (کسی) بر داشتن (dast az sar-e kasi bar dāštan) – відчепитися, полишити когось у спокої;

5) درد سر (کسی) دادن (dard-e sar-e kasi dādan) – обтяжувати, створювати проблеми;

6) زیاد بودن (کسی) از سر (az sar-e kasi ziyād budan) – бути не під силу. Іноді зустрічається у значенні бути не вартим, чи в разі не відповідності статусу людини певній події;

7) از سر سیری گفتن (azsar-esirigoftan) – увірвався терпець;

8) زیر سر (کسی) بلند شدن (zir-e sar-e kasi boland šodan) – зраджувати;

9) سر بر افراشتن (sar bar afrāštan) – соромитися;

10) سر هم کردن (sar-e ham kardan) – створювати, обдумувати.

Другою чисельною групою, що складає близько 25 % усіх ідіом є вирази кодом «серце» - دل (del). Подані нижче вирази теж входять до реєстрового складу сталих мовних фразеологізмів перської мови, оскільки не є авторськими.

1) دل به کار دادن (del be kār dādan) – наполегливо працювати, тоді як کار به کار ندادن (del be kār nadādan) – виконувати роботу абияк;

2) دل به (کسی) سپردن (del be kasi sepordan) – закохатись;

3) دل (کسی) را ربودن (del-e kasi rā robudan) – закохати в себе;

4) دل (کسی) سوختن (del-e kasi suxtan) – шкодувати;

5) خون دل خوردن (با) (bā xun-e del خوردan) – діставатись кров'ю та потом;

- 6) دل شورہ زدن (del šure zadan) – переживати;
 7) دل(کسی)تو دل (کسی)نبودن (del-e kasi tu del-e kasi nabudan) – сильно переживати;
 8) دل آتش گرفتن (del ātaš gereftan) – дуже шкодувати;
 9) توی دل ماندن / روی دل ماندن (ru-ye del māndan або tu-ye del māndan) – з великим жалем повідомляти про нездійсненні бажання;
 10) بند دل پاره شدن (band-e del pāre šodan) – злякатись, запереживати.

Третьою групою є ідіоми з кодом «рука», тобто دست (dast). Вони складають 16%. Опрацювавши дастани (короткі оповідання) Сімін Данешвар на різноманітну тематику, ми вилучили наступні найбільш розповсюджені фразеологічні зрощення:

- 1) دست (من) دبودن (dast-e man nabudan) – не з (моєї) вини;
 2) دست کردن (dast kardan) – одягати. Мається на увазі одягати рукавиці, браслет.
 3) تنگ دستی (tangdasti) – бідність;
 4) (خرج) روی دست (کسی) گذاشتن (xarj) ru-ye dast-e kasi gozāštan) – зобов'язуватись (покрити витрати);
 5) دست گل به آب دادن (dast-e gol be ābdādan) – помилитися.

Четверта група з кодом «нога», پا (pā) займає 7 % від загального числа сталих ідіом.

- 1) اینجا یک پای (کسی) اینجا یک پای (کسی) (yek pā-ye kasi injā, yek pā-ye kasi unjā) – одна нога тут, друга – там;
 2) روی پا بند نبودن (ru-ye pā band nabudan) – не чути ніг під собою від щастя;
 3) زیر پا گذاشتن (zir-e pā gozāštan) – знати як свої п'ять пальців;
 4) پای کمی از (چیزی) نداشتن (pā-ye kami az čizi nadāštan) – бути абсолютно схожим з ...;
 5) دست و پا کردن (dast-o pā kardan) – зробити, підготувати.

Ідіоми з кодом «рот» - دهان (dahān) зустрічаються доволі рідко у книгах шіразької письменниці. Незважаючи на це, цій категорії слід приділити увагу. За підрахунками ідіоми з кодом «рот» займають лише 3 %. Найчастіше можна побачити наступні:

- 1) دهان همه را بستن (dahān-e hame rā bastan) – позатикати усім рота. Насправді цей вираз має дещо глибше значення. Зважаючи на той зміст, якого йому надають іранці, це буквально означає зробити щось несподіване, щось непритаманне мовцю, у відповідь на що ніхто не мовить й слова від глибокого здивування.

- 2) یک دهان خواندن (yek dahān xāndan) – заспівати.

Незважаючи на те, що пласт «кодових» ідіом переважає, все ж таки існують й інші різновиди ідіоматичних виразів, які не можна віднести до вищевказаних груп. Таким чином можна виокремити іншу категорію, що згрупує сталі фрази перської мови за емоційною ознакою, що займають при-

близно 15 % від загальної кількості фразеологізмів. Такі ідіоми бувають негативного, позитивного та нейтрального забарвлення. Останні не мають жодного емоційного відтінку, а відтак їх легко розпізнати за структурою.

Перською мовою можна кількома способами передати негативні емоції. Наприклад, такі синонімічні за значенням ідіоми, як *گول خوردن* (*gul خوردن*) та *فریب خوردن* (*farib خوردن*) означають бути обдуреним. *کلاه سر (کسی) گذاشتن* (*kolāh sar-e kasi gozāstan*) – пошити у дурні. Ідіоматичний вираз *زندگی (کسی) از کف رفتن* (*zendegi-ye kasi az kaf raftan*) має такий переклад – звести все нанівець, втратити усе. *به خاک سیاه نشستن* (*be xāk-e siyāh nešastan*) означає опуститись на саме дно, стати дуже нещасним. *الواشغال* (*āl-o ašghāl*), у значенні усі люди, використовується тоді, як мовець чи автор висловлювання має упереджене ставлення до тієї групи осіб про яких мовиться.

Ідіоматичний вираз, який можна також охарактеризувати компаративізмом, *از گل نازکتر* (*az gol nāzoktar*) у значенні тонший за скло чи тендітніший від троянди (залежно від контексту слід обрати відповідний варіант перекладу), відноситься до позитивних фразеологізмів.

Відносно нейтральні, сталі вирази *دار و ندار* (*dār-o nadār*), у значенні усе майно та *درست و حسابی* (*dorost-o hesabi*) – достойний, характеризуються найбільш розповсюдженим узусом.

Нестійкі ідіоми представлені авторськими ідіоматичними виразами Сімін Данешвар. Це особливий пласт лексики, оскільки їх значення не можливо перевірити за допомогою словників, а тому доводиться користуватися контекстом. Дослідження такої категорії зумовлена значення подальшим проникненням авторських ідіом у мовлення іранців. Таким чином можна стверджувати про їх можливе закріплення у перській мові у найближчому майбутньому. Авторські ідіоми складають 3% від ідіоматичних виразів досліджуваних творів письменниці.

Ідіоматичний вираз *زن اشتها دار* (*zan-e eštehādār*), буквально перекладається як ненаситна жінка. Однак у якості фразеологічної одиниці, може використовуватись у значенні ненаситна жінка, або жінка, якій усього мало. *سپل کلامات* (*seyl-e kalāmāt*), буквально – паводок слів, можна перекласти як безперервний потік слів. *کاخ خواستن* (*kāx xāstan*), дослівно – хотіти палацу, однак у творах Сімін Данешвар має значення хотіти зірку з неба. *رشته عمر را پاره کردن* (*rešte-ye ‘omr gā rāre kardan*), буквально – порвати нитку життя, зустрічається у значенні вмерти, піти з життя.

Отже, підбиваючи підсумки слід відмітити, що фразеологія – це такий розділ мовознавства, що вивчає семантику, структуру, склад, функції та закономірності утворення та розвитку стійких словосполучень, у тому числі ідіоматичних виразів.

Фразеологізми мають індивідуальне функціональне ядро. Розрізняють комунікативну функцію, що передбачає використання ідіом задля виконання

акту спілкування; номінативну функцію – функція з заповнення прогалин у мови за відсутності синонімічних виразів, що змогли б замінити те чи інше твердження; а також кумулятивну функцію, завдяки якій реципієнт, сприймаючи інформацію, що виражає мовець, знайомиться зі специфікою культури, побуту, ходу мислення співбесідника.

Фразеологізми, так само як і ідіоматичні вирази, мають дві особливості. Перша полягає у тому, що зазвичай усі компоненти ідіоми виражають одне поняття, а тому важливо брати до уваги їх сумарне значення, а не членувати на окремі складові. Друга особливість ідіом – їх неподільність.

Семантичні особливості ідіоматичних виразів у багатьох випадках зумовлені фразеологічними джерелами, якими виступають літературна мова, термінологія, професіоналізми, жаргони та діалекти.

На прикладі коротких оповідань шіразької письменниці Сімін Данешвар можна виокремити 3 категорії ідіоматичних виразів: 1) «кодові» ідіоми; 2) ідіоматичні вирази негативного, позитивного емоційного забарвлення, а також відносно нейтральні; 3) авторські ідіоми.

Базовими словосполученнями для створення ідіоматичних виразів прийнято вважати побутові та суспільно-політичні, історичні факти, легенди, фольклор, ісламські догми. Мовленнєві ідіоми, або ж ідіоми першої та другої категорії є стійкими виразами, оскільки давно закріпились у мовленні, а їх вжиток є наперед визначеним та зафіксованим у словниках [Барышников 1982, 199]. Тоді як авторські ідіоми – нестійкі фразеологізми.

Дослідження фразеологічного складу мови є актуальним у будь-який час, так як її лексичний склад розвивається динамічно, відповідно до часу та подій, а вивчення ідіоматичних виразів дозволяє не лише краще розуміти перськомовні тексти, але й наблизити свою мову до якості носіїв мови.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алефrienко Н.Ф. Лингвокультурология. Ценностно-смысловое пространство языка.- М.: Флинта, 2000. – 288с.
 2. Барышников А.Ф. Лексикология и фразеология и персидского языка. – М.: Военный Краснознаменный институт, 1982. – 235с.
 3. Ганич Д.І. Олійник І.С. словник лінгвістичних термінів. – К.: Вища школа, 1985 – 360 с.
 4. Пейсиков Л.С. Лексикология современного персидского языка. – М.: МГУ, 1982. – 205 с.
 5. (1948) 1327، علمي، اكبر علمي، - انتشارات على اكبر علمي،
ميمين دانشور. مجموعه داستان کوتاه آتش خاموش.
- Стаття надійшла до редакції 18.04.13.

Филоненко И., студ.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**Идиоматические выражения
в современном персидском языке на материалах произведений Симин
Данешвар**

Статья посвящена идиоматическим выражениям современного персидского языка. На материале творчества Симин Данешвар была исследована и разработана классификация устойчивых идиом, представленных двумя категориями, а также авторских фразеологических единств.

Ключевые слова: персидский язык, идиоматические выражения, фразеологизмы, устойчивые и авторские идиомы.

Filonenko I., Stud.,
Taras Shevchenko National University of Kyiv

**Idiomatic expressions of modern
Persian language in short stories of Simin Daneshvar**

This article focuses on idiomatic expressions which studies were conducted on the basis of works of Simin Daneshvar. As the result different idiomatic expressions of Persian language were classified. There were presented two categories of fixed idioms and one category of author's ones.

Keywords: Persian language, idiomatic expressions, idioms, fixed idioms, author's idioms.

УДК 821.161.1:82-1/Огарёв

Храмова С.И., к.филол.н., доц.,
Институт филологии КНУ имени Тараса Шевченко

**ХУДОЖЕСТВЕННОЕ НАСЛЕДИЕ ШИЛЛЕРА И ГЕТЕ
В КРИТИЧЕСКОЙ РЕЦЕПЦИИ Н. П. ОГАРЁВА**

В статье рассмотрены особенности восприятия и интерпретации Н.П. Огарёвым творчества выдающихся представителей немецкого Просвещения Ф. Шиллера и И. В. Гете в связи с эволюцией эстетических взглядов русского мыслителя.

Ключевые слова: этические и эстетические проблемы, народность, гражданственность.

Николай Платонович Огарёв — человек огромной культуры — с юности проявлял живейший интерес к русской и зарубежной литературе, музыке,